

ks. Jan Hojnowski SCJ

150 LAT LITURGICZNEGO KULTU SERCA JEZUSOWEGO

W 2006 roku minęło 150 lat od wprowadzenia w całym Kościele przez papieża bł. Piusa IX (dokument *Urbis et Orbis* z 25 sierpnia 1856 roku) święta Najświętszego Serca Jezusowego, obchodzonego wcześniej tylko w Polsce i w rzymskim Arcybractwie Najświętszego Serca Pana Jezusa. Celem niniejszego artykułu jest wskazać na niektóre wartości, którymi został wzbogacony kult Serca Jezusowego w tym okresie.

Stolica Apostolska, zasadniczo przychylna kultowi Serca Jezusowego, propagowanemu przez księży Towarzystwa Jezusowego i przez siostry wizytki, szczególnie często i gruntownie wypowiadała się w ciągu ostatniego stulecia na temat omawianego kultu.

Papież Leon XIII wydał z datą 25 maja 1899 roku encyklikę *Annum Sacrum* zapowiadającą poświęcenie całego rodzaju ludzkiego Najświętszemu Sercu Jezusa, które nastąpiło 11 czerwca 1899 roku. Akt poświęcenia zaczyna się od słów: „O Jezu Najśłodszy, Odkupicielu rodzaju ludzkiego...”. Jest on nadal odmawiany w naszych kościołach podczas nabożeństw pierwszopiątkowych.

Wielkim czcicielem Bożego Serca i propagatorem Jego kultu był papież Pius XI. Wydał też kilka odnośnych dotyczących tego kultu dokumentów. Do najważniejszych należy encyklika *Miserentissimum Redemptor* nosząca datę 8 maja 1928 roku. Znamieną jej cechą jest zaakcentowanie zadośćuczynienia jako specjalnej formy czci Serca Jezusowego.

Wiele dla kultu Serca Jezusowego uczynił papież Pius XII. Na uwagę zasługuje jego encyklika *Haurietis aquas*, nosząca datę 15 maja 1956 roku. Jest obszernym dokumentem dokładnie omawiającym podstawy, przedmiot, historię, wzniosłość i miejsce kultu Bożego Serca w życiu Kościoła.

Papież Paweł VI z okazji dwusetnej rocznicy (6 lutego 1956 roku) pozytywnej odpowiedzi Stolicy Świętej na memoriał biskupów polskich w sprawie ustanowienia liturgicznego święta ku czci Serca Jezusowego ogłosił list apostolski pt. *Investigabiles divitias Christi*. W liście tym papież zachęca wiernych do dalszego pielęgnowania nabożeństwa do Bożego Serca, głównie przez uczestnictwo w Eucharystii.

Do papieży oddanych krzewieniu kultu Serca Jezusowego niewątpliwie należy również Jan Paweł II. Wiele elementów tego kultu przedstawił w encyklikach *Redemptor hominis* (1979) i *Dives in misericordia* (1980). Najpełniej jednak wypowiedział się na ten temat w rozważaniach przed niedzielnym Anioł Pański w letnich miesiącach lat 1985, 1986 i 1989.

Troskę Jana Pawła II o rozwój nabożeństwa do Serca Jezusowego wyrażała m.in. jego pielgrzymka do grobu św. Małgorzaty Marii Alacoque w Paray-le-Monial (1986) i kanonizacja apostoła tego nabożeństwa św. Klaudiusza La Colombière (1992).

Osobny rozdział w historii i praktyce kultu Bożego Serca stanowi kwestia zgromadzeń zakonnych, oddających się szczególnej czci tegoż Serca. Zgromadzeń tych, męskich i żeńskich, istniejących na prawie papieskim czy tylko diecezjalnym jest wiele. Z małymi wyjątkami powstały one w XIX i XX wieku.

W 1960 roku na prawie papieskim było ich 98; na prawie diecezjalnym, w całym Kościele, było ich 90. Nie sposób wyliczać wszystkie imiennie. Ograniczę się do wymienienia tych, które powstały w Polsce albo mają swoje placówki w naszym kraju. Należą do nich:

– Zgromadzenie Braci Pocieszycieli z Getsemani – nazwane także Zgromadzeniem Pocieszycieli Serca Jezusowego. Powstało

w Wiedniu. Założył je kapłan czeski polskiego pochodzenia, Józef Jan Litomski (1888-1956);

- Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusowego – założone we Francji w 1878 roku przez o. Leona Jana Dehona (1843-1925);

- Zgromadzenie Najświętszych Serc Jezusa i Maryi oraz Wieczystej Adoracji Najświętszego Sakramentu Ołtarza – założone we Francji przez ks. Marię Józefa Coudrin (1768-1837), znane także pod nazwą księży pikpusów;

- Zgromadzenie Rogacjonistów Najświętszego Serca Jezusowego – założone przez włoskiego błogosławionego, ks. Hannibale Maria di Francia (1851-1927);

- Zgromadzenie Sióstr Bożego Serca Jezusowego – początkami sięga 1905 roku, powstało we Wrocławiu i tam ma swój dom generalny;

- Zgromadzenie Sióstr Kapucynek Najświętszego Serca Jezusa – powstało we Włoszech w koniec XIX wieku; w Polsce istnieje od 1987 roku;

- Zgromadzenie Sióstr Szpitalnych od Najświętszego Serca Jezusa – powstało we Włoszech 1881 roku, założone przez bł. Benedykta Menni (†1914). Jego działalność w Polsce datuje się od 1990 roku;

- Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego – potocznie nazwane urszulankami szarymi. Założyła je św. Urszula Ledóchowska (1865-1939);

- Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusa – założone w Paryżu przez ks. Wiktora Brauna (†1882). W Polsce siostry mają dom prowincjalny w Opolu;

- Zgromadzenie służebnic Najświętszego Serca Jezusowego – potocznie nazywane sercankami. Założył je w 1894 roku św. Józef Sebastian Pelczar (†1924), profesor i rektor UJ i biskup przemyski.

W wieku XIX zwanym wiekiem Serca Jezusowego powstało kilkanaście bractw oddanych propagowaniu czci Najświętszego Serca.

Bractwo jest zrzeszeniem wiernych ustanowionym przez kompetentną władzę kościelną, jego celem jest kult jakiejś tajemnicy wiary albo któregoś ze świętych. Do najbardziej znanych bractw oddających się szerzeniu kultu Bożego Serca należą: Apostolstwo Modlitwy i Straż Honorowa Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Apostolstwo Modlitwy powstało we Francji w 1844 roku. Historycznie i organizacyjnie jest związane z zakonem Towarzystwa Jezusowego. Jego celem jest wypraszenie Kościołowi łask Bożego Serca, koniecznych w działalności apostolskiej. Inicjatorem działalności bractwa był francuski jezuita o. Franciszek Gautrelent. Za współzałożyciela uważa się innego jezuitę, Henryka Ramiere, który cel apostolstwa uzasadnił teologicznie, opierając je na nauce o Kościele jako Mistycznym Ciele Chrystusa. Apostolstwo Modlitwy zostało zatwierdzone przez bł. Piusa IX w 1849 roku. Zawsze też cieszyło się uznaniem i poparciem wszystkich kolejnych papieży. W Polsce działa od 1871 roku, mając swe centrum w klasztorze Ojców Jezuitów przy ulicy Kopernika w Krakowie. Rozkwit jego działalności w naszym kraju przypada na lata międzywojenne. W 1949 roku zostało zdelegalizowane przez ówczesne władze komunistyczne. Zaczęło się odradzać po 1980 roku.

Francuska wizytka, siostra Maria Bernaud (†1903), w 1863 roku, w Bourg-en-Bresse założyła Straż Honorową Najświętszego Serca Pana Jezusa. Celem tego bractwa jest danie odpowiedzi na skargę Chrystusową: „Czy nie mogliście czuwać jednej godziny za Mną?”. Członkowie uzgadniają między sobą godziny czuwać przy Bożym Sercu, tak aby całą dobę ustawicznie wznosiły się ku niebu akty uwielbienia, prześlągania i miłości. W Polsce krajowa centrala Straży Honorowej znajduje się przy klasztorze Sióstr Wizytek Krakowie, przy ulicy Krowoderskiej 16. Tam można otrzymać informacje na temat przynależności do bractwa i nabyć książki na temat kultu Serca Jezusowego.

Przejawem społecznej czci Serca Jezusowego są parafie, kościoły i kaplice pod Jego wezwaniem. W każdej diecezji w Polsce

jest mniej lub więcej takich parafii i kościołów. Największą ich liczbą może się poszczycić diecezja tarnowska; następnie archidiecezje: krakowska, katowicka, poznańska i wrocławska, oraz diecezje: przemyska i szczecińsko-kamieńska. Najmniej jest ich w diecezjach dawnego zaboru rosyjskiego (archidiecezja warszawska, diecezje warszawsko-praska, płocka i drohiczyńska), co może być skutkiem zakazu carskiego z 1889 roku, zabraniającego pod groźbą surowych kar kultu Serca Jezusowego. W sumie jednak około 375 parafii w całej Polsce nosi nazwę Serca Jezusowego. Średnio na każdą diecezję przypada ich kilkanaście.

Wśród wielu świątyń wzniesionych ku czci Serca Jezusowego niektóre mają charakter sanktuariów. Wyjątkowe miejsce wśród nich zajmuje Paray-le-Monial we Francji, z uwagi na objawienia się Bożego Serca św. Małgorzacie Marii Alacoque w latach 1673-1675. Prócz tego w XIX i XX wieku w wielu krajach zbudowano dużo wspaniałych kościołów, które z różnych powodów stały się szczególnie drogie katolikom i rychło zdobyły sobie rangę sanktuariów narodowych i międzynarodowych. Taki charakter mają:

- bazylika na Montmartre w Paryżu, budowana w latach 1875-1900;

- kościół Serca Jezusowego w Rzymie na wzgórzu Eskwilińskim, wzniesiony w latach 1879-1887;

- kościół na wzgórzu Tibidabo w Barcelonie w Hiszpanii; jego budowę rozpoczęto w 1886 roku, a definitywnie ukończono w 1961 roku;

- kościół Serca Jezusowego w Koekelberg, dzielnicy Brukseli; jego budowę rozpoczęto w 1905, a do użytku oddano go w 1951 roku;

- bazylika Serca Jezusowego przy ulicy Kopernika w Krakowie, zbudowana przez księży jezuitów z ofiar całego narodu; wzniesiono ją w latach 1909-1919.

Można by wymienić jeszcze wiele innych świątyń Bożego Serca służących nie tylko pobożności lokalnej, ale i narodowej oraz międzynarodowej. Francuzi uważają jednak, że świątynią całego chrześcijaństwa, w której Serce Jezusa ma swój tron, jest bazylika na Montmartre w Paryżu.

Na pełny obraz historii kultu Serca Jezusowego w ostatnich 150 latach składa się jeszcze wiele innych elementów, na które warto zwrócić uwagę. Należy do nich na przykład Litania do Serca Jezusowego. Jej powstanie związane jest z Joanną Magdaleną Joly, wizytką z Dijon, żyjącą w drugiej połowie XVIII wieku. Otóż siostra Joly spisała szereg wezwań do Bożego Serca, które wkrótce przybrały charakter litanii. Odmawiano ją w Marsylii z prośbą do Bożego Serca o uwolnienie od epidemii cholery wydłużającej miasto w latach 1720-1722. Litania ta, coraz popularniejsza we Francji, po dodaniu do niej sześciu nowych wezwań – tak by było ich 33, aby upamiętnić liczbę lat życia Chrystusa na ziemi – 2 kwietnia 1899 roku została uznana przez Kongregację Obrzędów za odpowiednią do odmawiania w Kościele powszechnym.

W kulcie Bożego Serca znaczącą wagę przywiązuje się do aktów poświęcenia się Mu. Praktyka ta swymi początkami sięga XVII wieku. Aktu poświęcenia się dokonała, jako jedna z pierwszych, św. Małgorzata Maria Alacoque. Widziała ona w nim uznanie nad sobą absolutnej władzy Chrystusa jako Boga. Konsekwencją tego było oddanie na służbę Chrystusowi całego życia, duszy i ciała, rozumu i woli. W Polsce propagatorką, a w pewnym sensie inicjatorką idei poświęcenia się Bożemu Sercu była Rozalia Celakówna (+1944), pielęgniarka ze Szpitala św. Łazarza w Krakowie.

Poświęcenie się Bożemu Sercu może mieć charakter społeczny, jeżeli aktu poświęcenia dokonuje jakaś społeczność: rodzina, szkoła, uczelnia, dom akademicki, klasztor, szpital, fabryka, parafia, diecezja. Takie poświęcenie się oznacza uznanie nad sobą

absolutnej władzy Chrystusa jako Boga-Człowieka – w praktyce wyraża się gotowość pełnienia woli Bożej określonej w przykazaniach miłości. To społeczne poświęcenie się nosi nazwę intronizacji. Jej wielkim apostołem był o. Mateo (†1960).

Szczególnym rodzajem społecznego poświęcenia się Sercu Jezusa jest poświęcenie się jakiegoś narodu. W drugiej połowie XIX i w XX wieku wiele narodów dokonało aktu poświęcenia się Bożemu Sercu. Polska dokonała tego trzykrotnie. Pierwszy raz 27 lipca 1920 roku w Częstochowie wolę taką wyraził Episkopat w obliczu zagrożenia ze strony armii bolszewickiej. Drugi raz było to 3 czerwca 1921 roku, z okazji konsekracji bazyliki Najświętszego Serca przy ulicy Kopernika w Krakowie. Uroczystość ta odbyła się na Małym Rynku. Po raz trzeci – z myślą o ratowaniu narodu przed zniewoleniem ze strony ateistycznego komunizmu – dokonano tego aktu 28 października 1951 roku. W wydanym z tej okazji orędziu biskupi pisali m.in.: „Złożymy Sercu Jezusa uroczyste przyrzeczenie, że na drugie tysiąclecie – i na zawsze – chcemy wiarą Chrystusową w całej pełni żyć, Kościoła świętego bronić, całe życie osobiste, rodzinne i narodowe kształtować według zasad Ewangelii...”.

Niezależnie od poświęcenia się poszczególnych narodów nastąpiło również poświęcenie się całej ludzkości Bożemu Sercu. Doszło do niego na przełomie wieków, w 1899 roku. Był to okres wielkiego ożywienia kultu Bożego. Na różne sposoby dawano wyraz przekonaniu, że trzeba nim żyć na co dzień: życie społeczne, rodzinne i narodowe należy oprzeć na przykazaniach Bożych – zwłaszcza na przykazaniu miłości, na sprawiedliwości i pokoju. W tej atmosferze dojrzewała idea poświęcenia całej ludzkości Bożemu Sercu. Gruntownie uzasadnił ją papież Leon XIII w encyklice *Annum Sacrum*, wydanej 25 maja 1899 roku. Samego aktu poświęcenia rodzaju ludzkiego dokonał 11 czerwca 1899 roku, w niedzielę po święcie Najświętszego Serca.

Ojciec Mateo, wielki propagator kultu Serca Jezusowego, w 1927 roku wystąpił z ideą odprawiania adoracji nocnej w rodzinie. Związał ją z akcją intronizacyjną. Mianowicie – według o. Mateo – rodzina, która dokonała u siebie intronizacji Najświętszego Serca, powinna jedną godzinę nocną w miesiącu spędzić na adoracji przed Jego obrazem. Adoracja ta winna mieć charakter wynagradzający; tak jak Chrystus Pan jest nieustannie, dzień i noc obrażany grzechami, tak trzeba, żeby był nieustannie otaczany czcią miłością.

Z kultem Serca Jezusowego wiąże się ściśle pierwszy piątek miesiąca. Inicjatywa w tym względzie wyszła od św. Małgorzaty Marii Alacoque. Wierni w tym dniu odmawiają modlitwy i litanie do Najświętszego Serca, starają się być na mszy św. i przystąpić do Komunii Świętej. Z Komunią Świętą pierwszopiątkową, przyjmowaną przez dziewięć kolejnych pierwszych piątków, związana jest tzw. Wielka obietnica Bożego Serca. Do praktykowania pierwszych piątków zachęcał papież Leon XIII.

W XIX wieku przyjął się zwyczaj poświęcania czerwca każdego roku szczególnej czci Najświętszego Serca. Zapoczątkowano go w 1833 roku w klasztorze des Oiseaux, w którym przełożoną była św. Zofia Barat (†1865). Błogosławiony Pius IX i Leon XIII uzależniali liczne odpusty od modlitw i nabożeństw ku czci Najświętszego Serca sprawowanych w kościołach w czerwcu.

Na koniec XIX wieku przypada sformułowanie tzw. Obietnicy Serca Jezusowego. Ich treść znajduje się w pismach św. Małgorzaty Marii Alacoque, ale ich słowne sformułowanie i uszeregowanie pochodzi z 1882 roku, kiedy to pewien wydawca z Dayton w stanie Ohio w USA wydrukował je w masowym nakładzie na obrazkach Serca Jezusowego. W krótkim czasie zrobiły one zawrotną karierę. Drukowane w milionowych nakładach, do 1885 roku ukazały się w 138 językach. Wśród nich jest tzw. Wielka obietnica, zapewniająca tych wszystkich, którzy będą przyjmować Ko-

munie Świętą w pierwsze piątki przez dziewięć miesięcy z rzędu, że nie umrą w stanie niełaski i bez sakramentów.

W 1962 roku w parafiach diecezji gorzowskiej zaczęto przeprowadzać Misje Serca Jezusowego, połączone z obrzędem in-tronizacji. Zapoczątkowali je misjonarze ludowi z obu prowincji jezuickich. W 1963 roku zaangażowali się w nie również księża sercanie, chrystusowcy i filipini. Misje te nadal są kontynuowane i jeszcze wiele parafii na nie czeka.

W liście pasterskim, wydanym w 1965 roku z okazji dwusetnej rocznicy ustanowienia liturgicznego święta Serca Jezusowego dla Polski i rzymskiego Arcybractwa Najświętszego Serca Pana Jezusa, ówczesny metropolita krakowski abp Karol Wojtyła (późniejszy papież Jan Paweł II) napisał m.in., że nabożeństwo do Najświętszego Serca ma podwójną ojczyznę: Francję i Polskę. Francji przyznał ten tytuł ze względu na św. Małgorzatę Marię Alacoque (†1690), a Polsce ze względu na jezuitę o. Kaspra Drużbickiego (†1662). Możemy stwierdzić, że Polska od XVII wieku nie osłabiła swoich związków z Bożym Sercem. Przeciwnie, wielu świętych naszych czasów i wybitnych ludzi zasłużonych dla życia kościelnego w naszym kraju dało liczne dowody szczególnej czci dla Serca Bożego. Oto imiona niektórych z nich w układzie alfabetycznym:

- Józef Bilczewski, bł. (†1924) – biskup przemyski;
- Rozalia Celakówna (†1944) – pielęgniarka ze Szpitala św. Łazarza w Krakowie;
- Edmund Dalbor (†1926) – kardynał i prymas Polski;
- Kazimierz Zygmunt Dobrzycki (†1974) – oblat pauliński;
- August Hlond (†1948) – kardynał, prymas Polski;
- św. Faustyna Kowalska (†1938) – siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia;
- Honorat Wacław Koźmiński, bł. (†1916) – z zakonu ojców kapucynów;

- Andrzej Stanisław Kubiak († 1928) – założyciel Zgromadzenia Braci Serca Jezusowego;
- św. Urszula Ledóchowska († 1939) – założycielka Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego;
- Mieczysław Ledóchowski († 1902) – kardynał, arcybiskup gnieźnieński-poznański;
- Włodzimierz Ledóchowski († 1942) – jezuita, generał zakonu;
- Józef Pius Przeździecki († 1942) – paulin, generał zakonu;
- Stefan Wyszyński († 1981) – kardynał i prymas Polski.

Bliższe przyjrzenie się życiu i działalności wymienionych postaci uświadomiły nam, że Polska w pełni zasługuje na zaszczytne miano drugiej ojczyzny kultu Serca Jezusowego.